

ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ ΤΟΥ
ΑΝΘΡΩΠΟΥ

ΤΕΤΑΡΤΟ ΤΜΗΜΑ

ΥΠΟΘΕΣΗ
ΛΜ ΚΑΙ ΕΚ ΚΑΤΑ ΕΛΛΑΔΟΣ
(Προσφυγή υπ' αριθ. 15250/02)

ΑΠΟΦΑΣΗ
ΣΤΡΑΣΒΟΥΡΓΟ
13 Δεκεμβρίου 2005

*Η παρούσα απόφαση θα καταστεί οριστική υπό τις
προϋποθέσεις που ορίζονται στο άρθρο 44 παρ. 2 της
Σύμβασης. Μπορεί να υποστεί αναθεωρήσεις στη φάση της
εκδοτικής επιμέλειας.*

**Στην υπόθεση ΛΜ και ΕΚ κατά
Ελλάδος,**

Το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (Τέταρτο Τμήμα), αφού συνεδρίασε σε σώμα αποτελούμενο από τους:

Σερ Νίκολας ΜΠΡΑΤΖΑ, *Πρόεδρο,*

κ. ΤΖ. ΚΑΣΑΝΤΕΒΑΛ,

κ. Χ.Λ. ΡΟΖΑΚΗ,

κ. ΓΚ. ΜΠΟΝΕΛΟ,

κ. Ρ. ΜΑΡΥΣΤ,

κ. Σ. ΠΑΒΛΟΦΣΚΙ,

κ. ΤΖ. ΜΠΟΡΡΕΓΚΟ ΜΠΟΡΡΕΓΚΟ, *Δικαστές*

και τον κ. Μ. Ο' ΜΠΟΪΛ, *Γραμματέα του Τμήματος,*

Αφού συσκέφθηκε κεκλεισμένων των θυρών στις 29 Νοεμβρίου 2005,

Εκδίδει την ακόλουθη απόφαση, η οποία υιοθετήθηκε την τελευταία ως άνω ημερομηνία:

ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ

1. Η υπόθεση είναι απόρροια της προσφυγής υπ' αριθ. 15250/02 κατά της Ελληνικής Δημοκρατίας, η οποία κατατέθηκε στο Δικαστήριο σύμφωνα με το άρθρο 34 της Σύμβασης για την Προστασία των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και των Θεμελιωδών Ελευθεριών ("η Σύμβαση") από δύο έλληνες υπηκόους οι οποίοι ανήκουν στην εθνοτική ομάδα των Ρομά, τους κ.κ. Λ Μ και Ε Κ ("οι προσφεύγοντες"), στις 4 Απριλίου 2002.

2. Οι προσφεύγοντες εκπροσωπήθηκαν από το Ευρωπαϊκό Κέντρο για τα Δικαιώματα των Ρομά, διεθνή οργάνωση που παρακολουθεί την κατάσταση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων των Ρομά στην Ευρώπη, και το Ελληνικό Παρατηρητήριο των Συμφωνιών του Ελσίνκι, μέλος της Διεθνούς Ομοσπονδίας Ελσίνκι. Η Ελληνική Κυβέρνηση (“η Κυβέρνηση”) εκπροσωπήθηκε από τους πληρεξουσίους της κ. Β. Κυριαζόπουλο, Νομικό Σύμβουλο, και κα Β. Πελέκου, Δικαστικό Αντιπρόσωπο του Νομικού Συμβουλίου του Κράτους.

3. Οι προσφεύγοντες υποστηρίζουν ότι τα αστυνομικά όργανα επέδειξαν βάνανυση συμπεριφορά εις βάρος τους και ότι οι αρχές δεν διεξήγαγαν επαρκή έρευνα σχετικά με το περιστατικό, κατά παράβαση των άρθρων 3 και 13 της Σύμβασης. Επίσης, υποστηρίζουν ότι κίνητρο των καταγγελλόμενων πράξεων ήταν η ρατσιστική προκατάληψη, κατά παράβαση του άρθρου 14 της Σύμβασης.

4. Η προσφυγή ανατέθηκε στο Πρώτο Τμήμα του Δικαστηρίου (Κανόνας 52 παρ. 1 του Κανονισμού του Δικαστηρίου). Στο πλαίσιο του Τμήματος αυτού, η σύνθεση που θα εκδίκασε την προσφυγή (άρθρο 27 παρ. 1 της Σύμβασης) καθορίστηκε όπως προβλέπεται στον Κανόνα 26 παρ. 1.

5. Στις 1 Νοεμβρίου 2004, το Δικαστήριο άλλαξε τη σύνθεση των Τμημάτων του (Κανόνας 25 παρ. 1). Η υπόθεση ανατέθηκε στο νεοσυσταθέν Τέταρτο Τμήμα (Κανόνας 52 παρ. 1).

6. Με την απόφαση της 23^{ης} Νοεμβρίου 2004, το Δικαστήριο κήρυξε την προσφυγή παραδεκτή.

7. Παρατηρήσεις επί της ουσίας της προσφυγής κατέθεσαν τόσο οι προσφεύγοντες όσο και η Κυβέρνηση (Κανόνας 59 παρ. 1).

ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΑ ΠΕΡΙΣΤΑΤΙΚΑ

8. Οι προσφεύγοντες, οι οποίοι είναι έλληνες υπήκοοι που ανήκουν στην εθνοτική ομάδα των Ρομά, γεννήθηκαν το 1980 και ζουν στο Μεσολόγγι (Δυτική Ελλάδα).

I. ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΤΗΣ ΥΠΟΘΕΣΗΣ

A. Περίληψη των συμβάντων

9. Στις 8 Μαΐου 1998, περί τις 12:45 π.μ., κατόπιν τηλεφωνικής καταγγελίας για απόπειρα διάρρηξης περιπτέρου, ένα περιπολικό του Αστυνομικού Τμήματος Μεσολογγίου έσπευσε στο χώρο του καταγγελλόμενου συμβάντος. Η κλήση είχε γίνει από τον κ. Π εγγονό της ιδιοκτήτριας του περιπτέρου. Ο τελευταίος, αφού μετέβη στον τόπο της απόπειρας κλοπής, διαπίστωσε ότι ο πρώτος προσφεύγων προσπαθούσε να διαρρήξει την πόρτα του περιπτέρου με σιδηρολοστό, ενώ ο δεύτερος παρέμενε κρυπτόμενος λίγο μακρύτερα από το περίπτερο προκειμένου να ειδοποιήσει τον πρώτο σε περίπτωση κινδύνου. Ο κ. Π συνεπλάκη με το δεύτερο προσφεύγοντα, ο οποίος αργότερα ανέφερε ότι δέχθηκε γροθιά στο πρόσωπο.

10. Τη στιγμή εκείνη κατέφθασαν τρεις αστυνομικοί, οι κ.κ. ΣΑ και Γ. Ο πρώτος

προσφεύγων αναφέρει ότι στην αρχή του φόρεσαν χειροπέδες χωρίς να τον χτυπήσουν. Στη συνέχεια, ένας αστυνομικός του έβγαλε τις χειροπέδες και τον χτύπησε κατ' επανάληψη με κλομπ στην πλάτη και το κεφάλι. Σταμάτησε μόνο όταν ο πρώτος προσφεύγων του έδειξε τα φάρμακα που έπαιρνε και είπε ότι ζαλιζόταν.

11. Μετά τη σύλλησή τους, οι προσφεύγοντες οδηγήθηκαν στο Αστυνομικό Τμήμα Μεσολογγίου, όπου βρίσκονταν οι αστυνομικοί Τ, Α, Ζ, Σ και Κ Ο πρώτος

προσφεύγων ισχυρίζεται ότι, καθώς τον οδηγούσαν στο κελί του, ένας αστυνομικός τον χτύπησε δύο φορές με κλομπ, ενώ ένας άλλος τον χαστούκισε.

12. Στις 10 π.μ., ο πρώτος προσφεύγων οδηγήθηκε για ανάκριση και, σύμφωνα με τους ισχυρισμούς του, τρεις αστυνομικοί τον χτυπούσαν στο στομάχι και στην πλάτη, προσπαθώντας να τον κάνουν να ομολογήσει και άλλα εγκλήματα και να του αποσπάσουν πληροφορίες για το ποιος διακινεί ναρκωτικά στην περιοχή. Κατά τον πρώτο προσφεύγοντα, οι αστυνομικοί τον χτυπούσαν ο ένας μετά τον άλλο και δεχόταν χτυπήματα σε όλο του το σώμα. Επιπλέον, ο πρώτος προσφεύγων υποστηρίζει ότι ένας αστυνομικός τον χτύπησε με το σιδηρολοστό που είχε χρησιμοποιήσει στην απόπειρα διάρρηξης. Επίσης, ότι ο ίδιος αστυνομικός τον έβαλε στον τοίχο πιέζοντάς τον με το σιδηρολοστό, με αποτέλεσμα να μην μπορεί να αναπνεύσει, και του είπε, προσπαθώντας να του

κατεβάσει το παντελόνι: «Αν δεν κατεβάσεις το παντελόνι να σε γαμήσω, θα πάθεις μεγάλη λαχτάρα».

13. Ο δεύτερος προσφεύγων αναφέρει ότι και αυτός υπέστη κακοποίηση κατά την ανάκριση. Κατά τις πρώτες πρωινές ώρες, δέχθηκε χτυπήματα στην πλάτη με κλομπ και κλωτσιές στο στομάχι από έναν αστυνομικό, ο οποίος αργότερα τον ξαναχτύπησε. Αργότερα, από φωτογραφίες των αστυνομικών που υπηρετούσαν στο εν λόγω αστυνομικό τμήμα κατά το κρίσιμο χρονικό διάστημα, ο δεύτερος προσφεύγων αναγνώρισε ως δράστη τον κ. Τ. Επίσης, ο δεύτερος προσφεύγων κατέθεσε: «Μου έβαλαν το κλομπ στον κώλο και μετά μου το έφεραν στο πρόσωπο και με ρώταγαν αν μυρίζει».

14. Οι προσφεύγοντες αναφέρουν ότι άκουγαν ο ένας τις κραυγές και τα κλάματα του άλλου κατά τη διάρκεια της ανάκρισής τους. Ο πρώτος προσφεύγων κατέθεσε στο δικαστήριο: «Τον Κ τον άκουγα να κλαίει στο άλλο δωμάτιο». Ο δεύτερος προσφεύγων αναφέρει: «Όταν με χτυπούσαν φώναζα και έκλαιγα. Και τον Μ τον άκουγα να φωνάζει και να κλαίει».

Επίσης, ισχυρίζονται ότι δέχθηκαν κατ' επανάληψη φραστικές προσβολές λόγω της ιδιότητάς τους ως μελών της εθνοτικής ομάδας των Ρομά. Στην ένορκη κατάθεσή του με ημερομηνία 3 Ιουλίου 1998, ο πρώτος προσφεύγων κατέθεσε στον εισαγγελέα ότι ο αστυνομικός που παραλίγο να τον πνίξει με το σιδηρολοστό του είπε:

«Εσείς γαμάτε την αδελφή σας» και «Γαμιέται η μάνα σας με άλλους» (βλ. και παρακάτω παρ. 25).

Η Κυβέρνηση αμφισβήτησε ότι οι προσφεύγοντες υπέστησαν κακοποίηση ή προσβολή της αξιοπρέπειάς τους για ρατσιστικούς λόγους κατά τη διάρκεια της κράτησής τους.

15. Οι προσφεύγοντες παρέμειναν υπό κράτηση μέχρι τις 9 Μαΐου 1998 και ώρα 11 π.μ., οπότε και προσήχθησαν στον Εισαγγελέα Μεσολογγίου. Σχηματίστηκε δικογραφία εις βάρος τους για απόπειρα κλοπής (πρώτος προσφεύγων) και άμεση συνέργεια (δεύτερος προσφεύγων). Ο εισαγγελέας όρισε δικάσιμο και διέταξε να αφεθούν ελεύθεροι. Το Νοέμβριο του 1999, οι προσφεύγοντες καταδικάστηκαν σε ποινές φυλάκισης τριάντα και είκοσι ημερών αντίστοιχα, με τριετή αναστολή και οι δύο.

16. Στις 9 Μαΐου 1998 οι προσφεύγοντες μετέβησαν στο Νοσοκομείο Μεσολογγίου για να εξεταστούν από ιατρό προς διαπίστωση των σωματικών βλαβών που υπέστησαν. Ωστόσο, ο εφημερεύων ιατρός που τους εξέτασε απλώς γνωμάτευσε ότι και οι δύο έφεραν εκχυμώσεις. Προκειμένου να εξασφαλίσουν ισχυρότερες αποδείξεις για τις σωματικές βλάβες που είχαν υποστεί, οι προσφεύγοντες μετέβησαν στην Πάτρα για να εξεταστούν από ιατροδικαστή, ο οποίος εξέδωσε γνωμάτευση στις 9 Μαΐου 1998, σύμφωνα με την οποία οι δύο προσφεύγοντες έφεραν «μέτριες σωματικές κακώσεις που προκλήθηκαν προ εικοσιτετραώρου από

βαρύ αμβλύ αντικείμενο ...». Ειδικότερα, ο πρώτος προσφεύγων έφερε «δύο παράλληλες “διπλές” εκχυμώσεις με περιοχές υγιούς δέρματος εκτάσεως 10 εκ. περίπου, χροιάς βαθυέρυθρης (προς το μελανό) στην αριστερά κατ’ ώμου αρθρώσεως και κατ’ επέκταση στην περιοχή του δελτοειδούς μυός και δεξιάς κατ’ ώμου αρθρώσεως, και αναφερόμενο άλγος αριστερής βρεγματικής χώρας». Ο δεύτερος προσφεύγων έφερε «πολλαπλές παράλληλες “διπλές” εκχυμώσεις με περιοχές υγιούς δέρματος εκτάσεως 12 εκ. περίπου, χροιάς βαθυέρυθρης (προς το μελανό) στην αριστερά κατ’ ώμου αρθρώσεως και οπισθίας μασχαλιαίας γραμμής (κάθετα από την οπίσθια μασχαλιαία πτυχή) στο ύψος της κάτω γωνίας της ωμοπλάτης, εκχύμωση εκτάσεως 5 εκ. περίπου στην αριστερά οπίσθια επιφάνεια ανωτέρου τμήματος βραχίονα, χροιάς ομοίως ως ανωτέρω, εκχύμωση εκτάσεως 2 εκ. περίπου, χροιάς ομοίως, ως ανωτέρω, στην αριστερή πηχεοκαρπική άρθρωση, αναφερόμενο άλγος αριστεράς βρεγματικής χώρας και αναφερόμενο άλγος μεσογαστρίου χώρας. Παραπονείται για ρήξη μηνίσκου δεξιού γονάτου, άλγος κατά την κίνηση και δυσκολίες στο βάδισμα». Οι προσφεύγοντες προσκόμισαν στο Δικαστήριο φωτογραφίες που ελήφθησαν την ημέρα της απελευθέρωσής τους, στις οποίες φαίνονται οι κακώσεις. Η Κυβέρνηση αμφισβήτησε τη γνησιότητα των φωτογραφιών αυτών και υποστήριξε ότι έπρεπε πρώτα να είχαν προσκομιστεί στις εθνικές αρχές. Επίσης, αμφισβήτησε την αξιοπιστία του ιατροδικαστή που

εξέτασε τους προσφεύγοντες, αναφέροντας ότι στο παρελθόν είχε καταδικαστεί για ψευδορκία.

17. Στις 11 Μαΐου 1998, οι συνεργαζόμενες οργανώσεις «Ελληνικό Παρατηρητήριο των Συμφωνιών του Ελσίνκι» και «Ελληνική Ομάδα για τα Δικαιώματα των Μειονοτήτων» κατήγγειλαν το περιστατικό με ανοικτή επιστολή τους προς τον Υπουργό Δημόσιας Τάξης. Η επιστολή έφερε τον τίτλο «Θέμα: Περιστατικό κακομεταχείρισης νεαρών Ρομά (αθιγγάνων) από αστυνομικούς». Σύμφωνα με την επιστολή αυτή, μέλη των ανωτέρω οργανώσεων είχαν έλθει σε απευθείας επαφή με τα δύο θύματα στο πλαίσιο μεγάλης περιοδείας τους σε καταυλισμούς Ρομά στην Ελλάδα, όπου συγκέντρωσαν περίπου 30 καταθέσεις σχετικά με παρόμοια περιστατικά κακομεταχείρισης Ρομά. Το Ελληνικό Παρατηρητήριο των Συμφωνιών του Ελσίνκι και η Ελληνική Ομάδα για τα Δικαιώματα των Μειονοτήτων καλούσαν τον Υπουργό Δημόσιας Τάξης να εγγυηθεί αυτοπροσώπως την ταχεία διερεύνηση του περιστατικού και την τιμωρία των εμπλεκόμενων αστυνομικών οργάνων. Εξέφραζαν την άποψη ότι πρέπει να εκδοθούν ακριβείς και λεπτομερείς οδηγίες προς όλα τα αστυνομικά τμήματα της χώρας σχετικά με τη μεταχείριση των Ρομά από την αστυνομία. Μετά την επιστολή αυτή, το περιστατικό απασχόλησε αρκετές ελληνικές εφημερίδες.

Β. Διοικητική διερεύνηση του περιστατικού

18. Μετά τη δημοσιότητα που έλαβε το θέμα, στις 12 Μαΐου 1998 ο Υπουργός Δημόσιας Τάξης διέταξε τη διενέργεια άτυπης διοικητικής εξέτασης.

19. Αφού το περιστατικό έλαβε μεγαλύτερες διαστάσεις, το Αρχηγείο της Ελληνικής Αστυνομίας ζήτησε αντί άτυπης διοικητικής εξέτασης να διενεργηθεί ένορκη διοικητική εξέταση, η οποία άρχισε στις 26 Μαΐου 1998.

20. Το πόρισμα της ένορκης διοικητικής εξέτασης εκδόθηκε στις 18 Μαΐου 1999. Το πόρισμα αναφέρει τα ονόματα των αστυνομικών που συνέλαβαν τους προσφεύγοντες και διαπιστώνει ότι η συμπεριφορά τους κατά τη σύλληψη ήταν η «νόμιμη και πρέπουσα». Όμως, διαπιστώνει ότι οι άλλοι δύο αστυνομικοί (Τ και Α) μεταχειρίστηκαν τους προσφεύγοντες «με ιδιαίτερη σκληρότητα κατά τη διάρκεια της κράτησής τους». Σημειώνεται ότι ο πρώτος προσφεύγων αναγνώρισε τους ανωτέρω αστυνομικούς και στις δύο ένορκες καταθέσεις του με ημερομηνίες 30 Ιουνίου και 23 Οκτωβρίου 1998 και ότι ο δεύτερος προσφεύγων επίσης αναγνώρισε κατ' επανάληψη τον κ. Τ ως τον αστυνομικό που τον κακοποίησε.

21. Ειδικότερα, διαπιστώθηκε ότι ο κ. Τ προκάλεσε σωματικές βλάβες στους προσφεύγοντες χτυπώντας τους με κλομπ ή/και κλωτσώντας τους στο στομάχι. Επιπλέον, κρίθηκε ότι, αν και οι δύο αστυνομικοί αρνήθηκαν κάθε κακομεταχείριση των προσφευγόντων, δεν μπόρεσαν «να δώσουν μια πειστική

και λογική εξήγηση για το πού και πώς τραυματίστηκαν οι εγκαλούντες, δεδομένου ότι σύμφωνα με τον ιατροδικαστή η κακοποίηση έλαβε χώρα κατά τη διάρκεια της κράτησής τους από την αστυνομία».

22. Ως εκ τούτου, προτάθηκε να επιβληθεί στους κ.κ. Τ και Α η πειθαρχική ποινή της «αργίας με πρόσκαιρη παύση». Για τους υπόλοιπους αστυνομικούς που είχαν αναγνωρίσει οι προσφεύγοντες δεν προέκυψε ευθύνη. Παρά την ανωτέρω πρόταση, η ποινή αυτή τελικά δεν επεβλήθη στους κ.κ. Τ και Α.

23. Στις 14 Ιουλίου 1999, ο Αρχηγός της Ελληνικής Αστυνομίας επέβαλε πρόστιμο 20.000 δρχ. (λιγότερο από 59 ευρώ) σε βάρος του κ. Τ για «μη λήψη των αναγκαίων μέτρων προς αποφυγή της βάνανυσης μεταχείρισης κρατουμένων από τους υφισταμένους του». Ο Αρχηγός της Ελληνικής Αστυνομίας αναγνώρισε ότι οι προσφεύγοντες είχαν υποστεί κακομεταχείριση. Ανέφερε ότι «οι κρατούμενοι δέχθηκαν χτυπήματα από τους αστυνομικούς κατά τη διάρκεια της κράτησής τους ... και υπέστησαν σωματικές κακώσεις».

Γ. Ποινική διαδικασία κατά των αστυνομικών

24. Στις 1 Ιουλίου 1998 οι προσφεύγοντες και ο πατέρας του πρώτου προσφεύγοντος κατέθεσαν μήνυση κατά του Υποδιοικητή του Αστυνομικού Τμήματος Μεσολογγίου και «παντός άλλου υπευθύνου» αστυνομικού που υπηρετούσε στο αστυνομικό τμήμα κατά το κρίσιμο χρονικό διάστημα.

25. Στις 3 Ιουλίου 1998 ο πρώτος προσφεύγων κατέθεσε ενόρκως σχετικά με την επικαλούμενη κακομεταχείριση. Υποστήριξε ότι κατά τη σύλληψή του τον χτύπησε στο κεφάλι με κλομπ ένας «ψηλός ξανθός» αστυνομικός, ο οποίος επίσης τον χτύπησε στη συνέχεια στο αστυνομικό τμήμα, και ότι δέχθηκε φραστικές προσβολές ρατσιστικού χαρακτήρα (βλ. παραπάνω παρ. 14).

26. Στις 18 Δεκεμβρίου 1998, ο Εισαγγελέας Πρωτοδικών Μεσολογγίου παρήγγειλε τη διενέργεια προανάκρισης. Το πόρισμα της προανάκρισης διαβιβάστηκε στον Εισαγγελέα Εφετών Πατρών, ο οποίος διέταξε τον Ιανουάριο του 2000 τη διενέργεια κύριας ανάκρισης.

27. Στις 27 Ιανουαρίου 1999 και στις 1 Φεβρουαρίου 2000, ο πρώτος προσφεύγων δήλωσε ότι η συμπεριφορά των αστυνομικών «δεν ήταν και πολύ άσχημη», ότι επιθυμούσε «να σταματήσει η υπόθεση» και ότι δεν ήθελε «να τιμωρηθούν οι αστυνομικοί». Τις ίδιες ημερομηνίες ο δεύτερος προσφεύγων επανέλαβε ότι ο κ. Τ τον είχε χτυπήσει, αλλά δήλωσε ότι «δικαιολογημένα οι αστυνομικοί μας φέρθηκαν άσχημα» και ότι δεν επιθυμούσε να διωχθούν. Ζήτησε συγγνώμη από την ιδιοκτήτρια του περιπτέρου και ανέφερε ότι επιθυμούσε «να σταματήσει η υπόθεση» γιατί σύντομα θα παρουσιαζόταν στο στρατό και ήθελε «να έχει ήσυχο το κεφάλι» του.

28. Στις 31 Αυγούστου 2000 ο Εισαγγελέας Πρωτοδικών Μεσολογγίου πρότεινε να δικάσουν οι αστυνομικοί Τ, Κ και Σ για πρόκληση σωματικών βλαβών κατά τη διάρκεια της ανάκρισης.

29. Στις 24 Οκτωβρίου 2000 το Συμβούλιο Πλημμελειοδικών Μεσολογγίου παρέπεμψε τον κ. Τ σε δίκη, κρίνοντας ότι «όπως προέκυψε από το αποδεικτικό υλικό, ο κ. Τ κακομεταχειρίστηκε [τους προσφεύγοντες] κατά τη διάρκεια της ανάκρισης προκειμένου να τους αποσπάσει ομολογία για την απόπειρα ληστείας ... και άλλα παρόμοια ανεξιχνίαστα εγκλήματα που είχαν διαπράξει στο παρελθόν». Επιπλέον, το Συμβούλιο Πλημμελειοδικών ανέφερε ότι ο κ. Τ δεν μπόρεσε να δώσει καμία λογική εξήγηση για το πώς τραυματίστηκαν οι προσφεύγοντες κατά τη διάρκεια της ανάκρισης και σημείωσε ότι και οι δύο αναγνώρισαν χωρίς κανένα ενδοιασμό τον κ. Τ ως τον αστυνομικό που τους κακοποίησε. Αφετέρου, αποφάσισε να μη γίνει κατηγορία κατά των κ.κ. Κ και Σ διότι δεν αποδείχθηκε ότι ήταν παρόντες κατά τη διάρκεια του συμβάντος (βούλευμα υπ' αριθ. 56/2000).

30. Ο κ. Τ δικάστηκε ενώπιον του Τριμελούς Εφετείου Πλημμελημάτων Πατρών στις 8 και 9 Οκτωβρίου 2001. Το δικαστήριο εξέτασε διάφορους μάρτυρες, καθώς και τους ίδιους τους προσφεύγοντες, οι οποίοι επανέλαβαν τους ισχυρισμούς τους περί

κακομεταχείρισης (βλ. ανωτέρω παρ. 10-14). Μεταξύ άλλων, το δικαστήριο εξέτασε και τον κ. Δ, εκπρόσωπο του Ελληνικού Παρατηρητηρίου των Συμφωνιών του Ελσίνκι, ο οποίος κατέθεσε ότι η οργάνωση που εκπροσωπεί παρακολουθεί την κατάσταση των Ρομά στην Ελλάδα και ότι του ανέφεραν το περιστατικό κατά τη διάρκεια περιοδείας σε καταυλισμούς αθιγγάνων/Ρομά στην Ελλάδα. Είπε ότι έφριξε όταν είδε τα σημάδια στα σώματα των προσφευγόντων και ότι αυτοί αρχικά φοβούνταν να καταθέσουν μήνυση κατά των αστυνομικών. Επιπλέον, ο κ. Δ ανέφερε τις μετέπειτα ενέργειες στις οποίες προέβη το Ελληνικό Παρατηρητήριο των Συμφωνιών του Ελσίνκι για να βοηθήσει τους προσφεύγοντες. Επίσης, το δικαστήριο ανέγνωσε, μεταξύ άλλων εγγράφων, την ανοικτή επιστολή του Ελληνικού Παρατηρητηρίου των Συμφωνιών του Ελσίνκι και της Ελληνικής Ομάδας για τα Δικαιώματα των Μειονοτήτων προς τον Υπουργό Δημόσιας Τάξης (βλ. παραπάνω παρ. 17).

31. Στις 9 Οκτωβρίου 2001 το δικαστήριο έκρινε ότι δεν προέκυψαν αποδείξεις ενοχής του κ. Τ για το αδίκημα της κακοποίησης και τον κήρυξε αθώο (απόφαση υπ' αριθ. 1898/2001). Ειδικότερα, το δικαστήριο κατ' αρχάς αναφέρθηκε στα περιστατικά της σύλληψης των προσφευγόντων και στη μετέπειτα συμμετοχή μελών του Ελληνικού Παρατηρητηρίου των Συμφωνιών του Ελσίνκι στην υπόθεση των προσφευγόντων, σημειώνοντας το ρόλο του στην

παρακολούθηση των καταγγελιών για παραβιάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων των μειονοτήτων. Έχοντας υπόψη τη γνωμάτευση του ιατροδικαστή, το δικαστήριο κατέληξε στο εξής συμπέρασμα:

«Γεγονός είναι ότι ο Κ συνεπλάκη βιαίως με τον Γ Π, ο οποίος για να τον ακινητοποιήσει και να κάμψει την αντίστασή του εκρησιμοποίησε κατ' αυτού σωματική βία, είναι δε λογικό, δεδομένου ότι ο Κ, όπως και ο Μ, κατά τη σύλληψή τους ήσαν ενδεδυμένοι με ελαφρά μπλουζάκια, οι εκχυμώσεις που προαναφέρθηκαν να προκλήθηκαν σ' αυτούς κατά την πάλη που μεσολάβησε κατά τη σύλληψή τους. Και αν όμως ακόμη ορισμένες από τις εκχυμώσεις αυτές προκλήθηκαν από αστυνομικά όργανα κατά τη διάρκεια της κράτησής τους, δεν αποδείχθηκε ότι σ' αυτές συμμετέσχε με οποιοδήποτε τρόπο ο κατηγορούμενος διοικητής του τμήματος, ο οποίος απουσίαζε κατά την προσαγωγή τους στο αστυνομικό τμήμα και επικοινωνήσε μαζί τους μετά δώρο περίπου που έφθασε στο τμήμα από το Αγρίνιο. Ο ίδιος ο εγκαλόν Μ, στην από 3.7.98 κατάθεσή του ενώπιον της αντεισαγγελέα Μεσολογγίου, κατέθεσε ότι τον εκτύπησε ένας ψηλός ξανθός (χαρακτηριστικά που δεν προσομοιάζουν με εκείνα του κατηγορουμένου) κατά τη στιγμή της σύλληψής του με κλομπ, ο ίδιος δε αυτός αστυνομικός τον εκτύπησε και κατά τη διάρκεια της κράτησής τους. Όμως, όπως προαναφέρθηκε, κατά τη σύλληψή τους στον τόπο απόπειρας κλοπής δεν ήταν

παρών ο κατηγορούμενος διοικητής του τμήματος. Αν πράγματι οι εγκαλούντες είχαν κτυπηθεί από αστυνομικά όργανα κατά τη διάρκεια της κράτησής τους, όπως ισχυρίζονται, το γεγονός αυτό θα το είχαν αναφέρει τόσο στους οικείους τους, οι οποίοι ειδοποιηθέντες προσέτρεξαν στο τμήμα το ίδιο το βράδυ της συλλήψεώς τους όσο και την επόμενη ημέρα που οδηγήθηκαν στο εισαγγελέα. Κατόπιν αυτών, πρέπει να κηρυχθεί αθώος ο κατηγορούμενος».

32. Σύμφωνα με το ελληνικό δίκαιο, οι προσφεύγοντες, οι οποίοι είχαν δηλώσει παράσταση πολιτικής αγωγής, δεν είχαν δικαίωμα να προσβάλουν την απόφαση αυτή.

II. ΕΚΘΕΣΕΙΣ ΔΙΕΘΝΩΝ ΟΡΓΑΝΙΣΜΩΝ ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΙΣ ΚΑΤΑΓΓΕΛΙΕΣ ΓΙΑ ΔΙΑΚΡΙΣΕΙΣ ΕΙΣ ΒΑΡΟΣ ΤΩΝ ΡΟΜΑ

33. Στις εκθέσεις κατά χώρα που δημοσίευσε τα τελευταία χρόνια, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή κατά του Ρατσισμού και της Μισαλλοδοξίας του Συμβουλίου της Ευρώπης (ECRI) εξέφρασε τις ανησυχίες της σχετικά με τα κρούσματα άσκησης φυλετικής βίας από αστυνομικά όργανα, ιδίως κατά των Ρομά, σε ορισμένες χώρες της Ευρώπης, μεταξύ των οποίων η Βουλγαρία, η Τσεχία, η Γαλλία, η Ελλάδα, η Ουγγαρία, η Πολωνία, η Ρουμανία και η Σλοβακία.

34. Στην Έκθεση για την Κατάσταση των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων στην Ευρωπαϊκή Ένωση και τα Κράτη-Μέλη της το 2002, η οποία συντάχθηκε από δίκτυο ανεξάρτητων εμπειρογνομόνων της Ευρωπαϊκής Ένωσης

(ΕΕ) στον τομέα των ανθρωπίνων δικαιωμάτων μετά από αίτηση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, αναφέρεται, μεταξύ άλλων, ότι περιστατικά κακομεταχείρισης μελών της ομάδας των Ρομά και άλλων παρόμοιων ομάδων, με τη μορφή σωματικής κακοποίησης και υπερβολικής χρήσης βίας, έχουν αναφερθεί σε ορισμένα κράτη-μέλη της ΕΕ όπως η Αυστρία, η Γαλλία, η Ελλάδα, η Ιρλανδία, η Ιταλία και η Πορτογαλία.

35. Στη δεύτερή έκθεσή της για την Ελλάδα, η οποία υιοθετήθηκε στις 10 Δεκεμβρίου 1999 και δημοσιεύθηκε στις 27 Ιουνίου 2000, η ECRJ αναφέρει, μεταξύ άλλων:

«26. Υπάρχουν συνεχείς αναφορές σύμφωνα με τις οποίες Ρόμα/Τσιγγάνοι, Αλβανοί και άλλοι μετανάστες υπήρξαν επανειλημμένως θύματα παράνομης συμπεριφοράς εκ μέρους της ελληνικής αστυνομίας. Οι Ρόμα/Τσιγγάνοι, ιδιαίτερα, φέρονται συχνά ως θύματα υπερβολικής χρήσης βίας – με μοιραίες κάποιες φορές συνέπειες –, κακομεταχείρισης και υβριστικής συμπεριφοράς από την αστυνομία. Οι επιλεκτικοί αστυνομικοί έλεγχοι σε βάρος των μελών αυτών των ομάδων είναι σύνηθες φαινόμενο. Φαίνεται ότι στις περισσότερες περιπτώσεις οι υποθέσεις αυτές αποτελούν αντικείμενο επιφανειακής έρευνας της οποίας τα αποτελέσματα στερούνται διαφάνειας. Η πλειοψηφία αυτών των συμβάντων δεν συνοδεύονται από κατάθεση μήνυσης εκ μέρους του θύματος. Συμβαίνει όμως, ακόμα και όταν το θύμα προσφεύγει στη δικαιοσύνη, να δεχτεί πιέσεις με σκοπό να παραιτηθεί της έγκλησης. Η

ECRI δίνει έμφαση στο γεγονός ότι υπάρχει επιτακτική ανάγκη βελτίωσης της αντιμετώπισης από τους εσωτερικούς ή εξωτερικούς μηχανισμούς ελέγχου των κατηγοριών για την πρακτική της αστυνομίας απέναντι στα μέλη των μειονοτικών ομάδων. Γι' αυτό η ECRI σημειώνει με ενδιαφέρον την πρόσφατη συγκρότηση σώματος για την εξέταση των κατηγοριών που αφορούν τις πιο σοβαρές περιπτώσεις παράνομης συμπεριφοράς της αστυνομίας και τονίζει ότι η συγκεκριμένη αρχή πρέπει να είναι ανεξάρτητη και προσιτή στα μέλη των μειονοτικών ομάδων.

27. Παράλληλα, η ECRI ενθαρρύνει τις ελληνικές αρχές να εντείνουν τις προσπάθειές τους για την πραγματοποίηση βασικής εκπαίδευσης και διαρκούς επιμόρφωσης της αστυνομίας στα ανθρώπινα δικαιώματα και στους κανόνες κατά των διακρίσεων. Πρόσθετες προσπάθειες θα πρέπει να υπάρξουν προς την κατεύθυνση της μόνιμης πρόσληψης μελών των μειονοτικών ομάδων στο αστυνομικό σώμα.

...

31. Όπως σημειώθηκε στην πρώτη έκθεση της ECRI, ο πληθυσμός των Ρόμα/Τσιγγάνων στην Ελλάδα είναι ιδιαίτερα ευάλωτος σε μειονεκτική μεταχείριση, στον κοινωνικό αποκλεισμό και σε διακρίσεις σε πολλούς τομείς. ...

...

34. Υπάρχουν επίσης αναφορές που σημειώνουν ότι οι Ρόμα/Τσιγγάνοι είναι θύματα διακρίσεων σε

διάφορους τομείς της δημόσιας ζωής. ... Είναι συχνά στόχος διακριτικής μεταχείρισης, και κάποιες φορές βίας και ύβρεων εκ μέρους της αστυνομίας. ...».

36. Στην τρίτη έκθεσή της για την Ελλάδα, η οποία υιοθετήθηκε στις 5 Δεκεμβρίου 2003 και δημοσιεύθηκε στις 8 Ιουνίου 2004, η ECRI αναφέρει, μεταξύ άλλων:

«67. Η ECRI σημειώνει με ανησυχία ότι από τη δημοσίευση της δεύτερης της έκθεσης για την Ελλάδα, η κατάσταση των Ρομά στην Ελλάδα έχει παραμείνει κατά βάση αμετάβλητη και ότι εν γένει αντιμετωπίζουν τις ίδιες δυσκολίες – περιλαμβανομένων και των διακρίσεων – σε ό,τι αφορά τη στέγαση, την απασχόληση, την εκπαίδευση και την πρόσβαση στις δημόσιες υπηρεσίες. ...

...

69. Η ECRI χαιρετίζει το γεγονός ότι η κυβέρνηση έχει λάβει σημαντικά μέτρα για να βελτιωθούν οι συνθήκες διαβίωσης των Ρομά στην Ελλάδα. Η κυβέρνηση έχει συστήσει διυπουργική επιτροπή για τη βελτίωση των συνθηκών διαβίωσης των Ρομά. ...

...

70. ... Η ECRI οικτρίζει τις πολλές περιπτώσεις κατά τις οποίες οι αρχές της τοπικής αυτοδιοίκησης αρνήθηκαν να ενεργήσουν προς το συμφέρον των Ρομά όταν αυτοί κατατράχοντο από μέλη του τοπικού πληθυσμού. Είναι επίσης συνηθισμένο οι τοπικές αρχές να αρνούνται να τους εκχωρήσουν τα δικαιώματα που ο νόμος εγγυάται στον ίδιο βαθμό για τα μέλη της

κοινότητας των Ρομά όπως και για οποιονδήποτε άλλον Έλληνα πολίτη. ...

...

105. Η ECRI εκφράζει την ανησυχία της σχετικά με τις σοβαρές καταγγελίες μελών μειονοτικών ομάδων, όπως Ρομά και παρανόμων αλλά και νομίμων μεταναστών, για κακομεταχείριση που υπέστησαν. Τα περιστατικά καλύπτουν το φάσμα από τη ρατσιστική εξύβριση ως τη σωματική βία και παρατηρούνται είτε κατά τη σύλληψη ή κατά την προσωρινή κράτηση. Η ECRI ανησυχεί ιδιαίτερα ως προς την ύπαρξη διαδεδομένων καταγγελιών περί παράνομης χρήσης πυροβόλων όπλων που ενίοτε προξενεί θανάτους. Ανησυχεί επίσης ως προς τις καταγγελίες περί κακομεταχείρισης ανηλίκων και περί απέλασης αλλοδαπών εκτός των νομίμων διαδικασιών.

106. Οι ελληνικές αρχές επεσήμαναν ότι παρακολουθούν την κατάσταση εκ του σύνεγγυς και ότι έχουν τεθεί σε ισχύ μηχανισμοί ώστε να κολάζονται αποτελεσματικά τέτοιες καταχρηστικές συμπεριφορές. Για παράδειγμα, το 1999 συγκροτήθηκε η Διεύθυνση Εσωτερικών Υποθέσεων της Ελληνικής Αστυνομίας που είναι αρμόδια για τη διενέργεια ερευνών, ιδιαίτερα σε πράξεις βασανιστηρίων και παραβίασης της ανθρώπινης αξιοπρέπειας. Η αστυνομία – ιδιαίτερα οι αστυνομικοί που εργάζονται σε τομέα άλλον από εκείνον του υπόπτου – και οι εισαγγελικές αρχές είναι εξίσου αρμόδιοι ως προς αυτά τα ζητήματα και πρέπει να

ενημερώνουν το εν λόγω όργανο όταν επιλαμβάνονται υποθέσεως όπου ενέχεται αστυνομικός. Ο Έλληνας Συνήγορος του Πολίτη είναι επίσης αρμόδιος να επιληφθεί ερευνών σχετικά με ισχυρισμούς περί ανάρμοστης συμπεριφοράς αστυνομικού, είτε με υποβολή αιτήματος είτε αυτεπαγγέλτως, το δικαίωμά του όμως περιορίζεται μόνο στο να προτείνει τη λήψη κατάλληλων μέτρων. Η ECRI χαιρετίζει το γεγονός ότι ο Εισαγγελέας του Αρείου Πάγου πρόσφατα υπενθύμισε στους υφισταμένους του την ανάγκη πρόληψης και δίωξης, με τη δέουσα αυστηρότητα, περιστατικών κακομεταχείρισης από αστυνομικούς, ιδιαίτερα αλλοδαπών. Οι αρχές έχουν σημειώσει ότι κάποια περιστατικά κακομεταχείρισης οφείλονταν κυρίως στις δυσχερείς συνθήκες κράτησης. Η ECRI σημειώνει με ικανοποίηση τις διώξεις κατά οργάνων επιβολής του νόμου για πράξεις κακομεταχείρισης, καθώς και το γεγονός ότι ορισμένοι εξ αυτών υπέστησαν κυρώσεις. Εντούτοις, οι μη κυβερνητικές οργανώσεις που δραστηριοποιούνται στο χώρο των ανθρωπίνων δικαιωμάτων εφιστούν την προσοχή σε άλλες περιπτώσεις όπου οι αξιωματούχοι που ήσαν υπεύθυνοι πράξεων βίας φέρονται να απολαμβάνουν καθεστώς ατιμωρησίας, εφόσον η δίωξή τους δεν οδήγησε σε αποτελέσματα ή ενδεχομένως δεν ξεκίνησε καν. Η ECRI αποδοκιμάζει αυτή την κατάσταση και ευελπιστεί ότι δεν θα είναι πλέον ανεκτή».

37. Στην κοινή έκθεση που δημοσίευσαν τον Απρίλιο του 2003 («Εκκαθαριστικές επιχειρήσεις – Ο αποκλεισμός

των Ρομά στην Ελλάδα»), το Ευρωπαϊκό Κέντρο για τα Δικαιώματα των Ρομά και το Ελληνικό Παρατηρητήριο των Συμφωνιών του Ελσίνκι, που εκπροσωπούν τους προσφεύγοντες στην κρινόμενη υπόθεση, αναφέρουν, μεταξύ άλλων:

«Όπως προκύπτει από την παρακολούθηση των πρακτικών αστυνόμευσης στην Ελλάδα από το Ευρωπαϊκό Κέντρο για τα Δικαιώματα των Ρομά και το Ελληνικό Παρατηρητήριο των Συμφωνιών του Ελσίνκι την τελευταία πενταετία, αποτελεί κοινό φαινόμενο η κακομεταχείριση των Ρομά κατά τη διάρκεια της κράτησής τους από τις αστυνομικές αρχές, συμπεριλαμβανομένης της άσκησης σωματικής βίας και της χρήσης υβριστικών χαρακτηρισμών ρατσιστικού χαρακτήρα. Αν και οι ελληνικές αρχές αρνούνται ότι η κακομεταχείριση των Ρομά έχει ρατσιστικά κίνητρα, τα θύματα που μίλησαν στο Ευρωπαϊκό Κέντρο για τα Δικαιώματα των Ρομά και το Ελληνικό Παρατηρητήριο των Συμφωνιών του Ελσίνκι κατέθεσαν ότι οι αστυνομικοί χρησιμοποιούσαν ρατσιστικούς χαρακτηρισμούς.

Το κλίμα κατά των Ρομά που επικρατεί μεταξύ των αστυνομικών οδηγεί σε κρούσματα παρενόχλησης, απάνθρωπης και εξευτελιστικής μεταχείρισης, φραστικών προσβολών και σωματικής κακοποίησης, καθώς και σε περιστατικά αυθαίρετης σύλληψης και κράτησης Ρομά από την αστυνομία. Το Ευρωπαϊκό Κέντρο για τα Δικαιώματα των Ρομά και το Ελληνικό Παρατηρητήριο των Συμφωνιών του Ελσίνκι καταγράφουν σε τακτική

βάση περιστατικά κακομεταχείρισης Ρομά από την αστυνομία κατά τη σύλληψή τους ή ενώ τελούν υπό κράτηση. Η χρήση ρατσιστικών χαρακτηρισμών σε ορισμένες περιπτώσεις κακοποίησης Ρομά από την αστυνομία είναι ενδεικτική του γεγονότος ότι η φυλετική προκατάληψη παίζει ρόλο στην εχθρική αντιμετώπιση των Ρομά από τους αστυνομικούς. ...».

III. ΣΧΕΤΙΚΟ ΕΘΝΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ

38. Σύμφωνα με το άρθρο 2 παρ. 1 του Ελληνικού Συντάγματος, η «αξία του ανθρώπου» αποτελεί θεμελιώδη αρχή και «πρωταρχική υποχρέωση» της Πολιτείας.

39. Το άρθρο 5 παρ. 2 του Συντάγματος προβλέπει:

«Όλοι όσοι βρίσκονται στην Ελληνική Επικράτεια απολαμβάνουν την απόλυτη προστασία της ζωής, της τιμής και της ελευθερίας τους, χωρίς διάκριση εθνικότητας, φυλής, γλώσσας και θρησκευτικών ή πολιτικών πεποιθήσεων. Εξαιρέσεις επιτρέπονται στις περιπτώσεις που προβλέπει το διεθνές δίκαιο».

40. Ο ν. 927/1979 (όπως τροποποιήθηκε με τον ν. 1419/1984 και τον ν. 2910/2001) είναι ο κύριος νόμος για την πρόληψη των πράξεων ή δραστηριοτήτων που συνιστούν διάκριση για φυλετικούς ή θρησκευτικούς λόγους.

IV. ΣΧΕΤΙΚΟ ΔΙΕΘΝΕΣ ΔΙΚΑΙΟ

41. Η Οδηγία 2000/43/ΕΚ του Συμβουλίου της ΕΕ της 29^{ης} Ιουνίου 2000 περί της εφαρμογής της αρχής της ίσης μεταχείρισης προσώπων ασχέτως της φυλετικής ή εθνικής τους καταγωγής και η Οδηγία 2000/78/ΕΚ

του Συμβουλίου της ΕΕ της 27^{ης} Νοεμβρίου 2000 για τη διαμόρφωση γενικού πλαισίου για την ίση μεταχείριση στην απασχόληση και την εργασία προβλέπουν, στα άρθρα 8 και 10 αντίστοιχα:

«1. Τα κράτη-μέλη λαμβάνουν τα αναγκαία μέτρα, σύμφωνα με την εθνική δικονομία, προκειμένου να διασφαλίζουν ότι όταν ένα πρόσωπο που θεωρεί εαυτόν ζημιωθέν από τη μη τήρηση της αρχής της ίσης μεταχείρισης προσάγει, ενώπιον δικαστηρίου ή άλλης αρμόδιας αρχής, πραγματικά περιστατικά από τα οποία τεκμαίρεται η ύπαρξη άμεσης ή έμμεσης διάκρισης, θα εναπόκειται στον εναγόμενο να αποδείξει ότι δεν υπήρξε παραβίαση της αρχής της ίσης μεταχείρισης.

2. Η παρ. 1 δεν εμποδίζει τα κράτη-μέλη να εισάγουν κανόνες περί αποδείξεως ευνοϊκότερους για τους ενάγοντες.

3. Η παρ. 1 δεν ισχύει για ποινικές διαδικασίες.

...

5. Τα κράτη-μέλη δεν υποχρεούνται να εφαρμόζουν την παρ. 1 σε διαδικασίες στις οποίες εναπόκειται στο δικαστήριο ή στον αρμόδιο φορέα να διερευνήσει τα πραγματικά περιστατικά της υπόθεσης».

ΝΟΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ

I. ΕΠΙΚΑΛΟΥΜΕΝΕΣ ΠΑΡΑΒΙΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΑΡΘΡΟΥ 3 ΤΗΣ ΣΥΜΒΑΣΗΣ

42. Οι προσφεύγοντες παραπονούνται ότι κατά τη σύλληψή τους και στη συνέχεια κατά τη διάρκεια της κράτησής τους υπήρξαν θύματα βάνανσης συμπεριφοράς

από την αστυνομία, η οποία τους προκάλεσε σωματικές βλάβες και ψυχική οδύνη που συνιστούν βασανιστήρια, απάνθρωπη ή/και εξευτελιστική συμπεριφορά ή τιμωρία. Επίσης, παραπονούνται ότι οι ελληνικές ανακριτικές και εισαγγελικές αρχές δεν διενήργησαν ταχεία και αποτελεσματική επίσημη έρευνα σχετικά με το περιστατικό. Υποστηρίζουν ότι υπήρξε παραβίαση του άρθρου 3 της Σύμβασης, το οποίο προβλέπει:

«Κανείς δεν πρέπει να υποβάλλεται σε απάνθρωπη ή εξευτελιστική μεταχείριση ή τιμωρία».

A. Οι ισχυρισμοί των διαδίκων

43. Οι προσφεύγοντες υποστηρίζουν ότι υπέστησαν σοβαρές σωματικές βλάβες στα χέρια της αστυνομίας και ότι η διοικητική διερεύνηση του περιστατικού και η δικαστική διαδικασία που ακολούθησαν ήταν αναποτελεσματικές, ελλιπείς και χωρίς αποτέλεσμα. Τόνισαν ότι κατά τον κρίσιμο χρόνο ήταν νέοι και ευάλωτοι. Επίσης, κατά τη διάρκεια της έρευνας δέχθηκαν απειλές. Αυτός είναι ο λόγος για τον οποίο, σε κάποια φάση, δήλωσαν ότι δεν επιθυμούσαν να συνεχιστεί η διερεύνηση των καταγγελιών τους κατά των αστυνομικών.

44. Η κυβέρνηση αναφέρθηκε στα συμπεράσματα του εθνικού δικαστηρίου και υποστήριξε ότι οι καταγγελίες των προσφευγόντων είναι εντελώς αβάσιμες. Οι μέτριες κακώσεις που έφεραν ήταν αποτέλεσμα της συμπλοκής που έλαβε χώρα κατά τη σύλληψή τους. Οι ίδιοι οι προσφεύγοντες δήλωσαν ότι η συμπεριφορά των

αστυνομικών ήταν δικαιολογημένη και δεν επιθυμούσαν τη δίωξή τους. Η έρευνα σχετικά με το περιστατικό ήταν ταχεία, ανεξάρτητη και ενδελεχής, και οδήγησε στην επιβολή προστίμου εις βάρος του κ. Τσικρικά. Εναντίον του ασκήθηκε επίσης ποινική δίωξη. Το δικαστήριο άκουσε διαφόρους μάρτυρες, αλλά και τους ίδιους του προσφεύγοντες. Το γεγονός ότι ο κατηγορούμενος αθώθηκε δεν αναιρεί σε καμία περίπτωση την αποτελεσματικότητα της έρευνας.

B. Η εκτίμηση του Δικαστηρίου

1. Όσον αφορά την προβαλλόμενη κακομεταχείριση

45. Όπως έχει αναφέρει το Δικαστήριο σε πολλές περιπτώσεις, το άρθρο 3 κατοχυρώνει μία από τις πιο θεμελιώδεις αξίες των δημοκρατικών κοινωνιών. Ακόμα και υπό τις πιο δύσκολες περιστάσεις, όπως ο αγώνας κατά τη τρομοκρατίας και του οργανωμένου εγκλήματος, η Σύμβαση απαγορεύει απερίφραστα τα βασανιστήρια και την απάνθρωπη ή εξευτελιστική μεταχείριση ή τιμωρία. Αντίθετα με πολλές από τις ουσιαστικές διατάξεις της Σύμβασης και του 1^{ου} και 4^{ου} Πρωτοκόλλου, το άρθρο 3 δεν προβλέπει καμία εξαίρεση, και καμία παρέκκλιση δεν επιτρέπεται βάσει του άρθρου 15 παρ. 2, ακόμα και σε περίπτωση εθνικού κινδύνου (βλ. *Selmouni κατά Γαλλίας* [GC], no. 25803/94, παρ. 95, ECHR 1999-V, και *Assenov και άλλοι κατά Βουλγαρίας*, απόφαση της 28^{ης} Οκτωβρίου 1998, Reports of Judgments and Decisions 1998-VIII, σελ. 3288, παρ. 93). Η Σύμβαση απαγορεύει

απερίφραστα τα βασανιστήρια και την απάνθρωπη ή εξευτελιστική μεταχείριση ή τιμωρία, ανεξάρτητα από τη συμπεριφορά του θύματος (βλ. Chahal κατά Ηνωμένου Βασιλείου, απόφαση της 15^{ης} Νοεμβρίου 1996, Reports 1996-V, σελ. 1855, παρ. 79).

46. Κατά την αξιολόγηση του αποδεικτικού υλικού, το Δικαστήριο γενικά εφαρμόζει τον κανόνα της απόδειξης «πέραν πάσης λογικής αμφιβολίας» (βλ. Ιρλανδία κατά Ηνωμένου Βασιλείου, απόφαση της 18^{ης} Ιανουαρίου 1978, Series A no. 25, σελ. 64-65, παρ. 161). Ωστόσο, η απόδειξη αυτή μπορεί να προκύπτει και από το συνδυασμό επαρκώς ισχυρών, σαφών και συνεπών συμπερασμάτων ή παρόμοιων αμάχητων τεκμηρίων σχετικά με τα πραγματικά περιστατικά. Όταν μόνον οι αρχές έχουν, συνολικά ή εν μέρει, γνώση των επίμαχων περιστατικών, όπως στην περίπτωση προσώπων που βρίσκονται υπό τον έλεγχό τους καθώς τελούν υπό κράτηση, προκύπτουν ισχυρά τεκμήρια για τα πραγματικά περιστατικά σε σχέση με τις σωματικές βλάβες που προκαλούνται κατά τη διάρκεια της κράτησης. Μάλιστα, μπορεί να θεωρηθεί ότι το βάρος της αποδείξεως ανήκει στις αρχές, οι οποίες είναι υποχρεωμένες να παράσχουν ικανοποιητικές και πειστικές εξηγήσεις (βλ. Salman κατά Τουρκίας [GC], no. 21986/93, παρ. 100, ECHR 2000-VII).

47. Στην κρινόμενη υπόθεση, οι προσφεύγοντες παραπονούνται ότι κατά τη σύλληψή τους και στη συνέχεια κατά τη διάρκεια της κράτησής τους η

συμπεριφορά των αστυνομικών οργάνων ήταν βάνανυση. Κατά κοινή ομολογία, όταν αφέθηκαν ελεύθεροι από την αστυνομία, οι προσφεύγοντες έφεραν τραύματα. Σύμφωνα με τη νομολογία του Δικαστηρίου, «όταν κάποιος που βρισκόταν σε καλή κατάσταση υγείας τίθεται υπό κράτηση από την αστυνομία και στη συνέχεια διαπιστώνεται ότι φέρει σωματικές βλάβες κατά την απελευθέρωσή του, το Κράτος είναι υποχρεωμένο να παράσχει λογική εξήγηση για τις αιτίες του τραυματισμού, ελλείψει της οποίας σαφώς ανακύπτει θέμα βάσει του άρθρου 3 της Σύμβασης» (Aksoy κατά Τουρκίας, απόφαση της 18^{ης} Δεκεμβρίου 1996, Reports 1996-VI, σελ. 2278, παρ. 61).

48. Το Δικαστήριο θεωρεί ότι στην παρούσα υπόθεση οι εθνικές αρχές δεν μπόρεσαν να παράσχουν τέτοια εξήγηση. Εν προκειμένω, σημειώνει ότι το Τριμελές Εφετείο Πλημμελημάτων Πάτρας, το οποίο δίκασε τον μόνο αστυνομικό που παραπέμφθηκε σε δίκη, απέδωσε τα τραύματα των προσφευγόντων στη συμπλοκή που έλαβε χώρα κατά τη σύλληψή τους, αναφέροντας ότι «αν οι προσφεύγοντες είχαν κτυπηθεί από αστυνομικά όργανα κατά τη διάρκεια της κράτησής τους, θα το είχαν αναφέρει στους οικείους τους». Κατά τη γνώμη του Δικαστηρίου, ο συλλογισμός αυτός δεν είναι καθόλου πειστικός, ιδίως εάν ληφθεί υπόψη ότι η ένορκη διοικητική εξέταση που διενεργήθηκε σχετικά με το συμβάν κατέληξε στο συμπέρασμα ότι οι αστυνομικοί μεταχειρίστηκαν τους προσφεύγοντες «με ιδιαίτερη

σκληρότητα κατά τη διάρκεια της κράτησής τους», καθώς και ότι ο Αρχηγός της Ελληνικής Αστυνομίας παραδέχθηκε ότι οι προσφεύγοντες κακοποιήθηκαν κατά τη διάρκεια της κράτησής τους.

49. Ως εκ τούτου, το επόμενο ερώτημα που ανακύπτει είναι αν μπορεί να θεωρηθεί ότι στην κρινόμενη υπόθεση υφίσταται ο ελάχιστος βαθμός βαναυσότητας που χρειάζεται για να υπάρχει παραβίαση του άρθρου 3 της Σύμβασης (βλ., μεταξύ άλλων, İlhan κατά Τουρκίας [GC], no. 22277/93, παρ. 84, ECHR 2000-VII). Το Δικαστήριο υπενθυμίζει ότι η εκτίμηση αυτού του ελάχιστου βαθμού είναι σχετική: εξαρτάται από το σύνολο των περιστάσεων της υπόθεσης, όπως η διάρκεια της μεταχείρισης, οι σωματικές ή/και ψυχικές επιπτώσεις της και, σε ορισμένες περιπτώσεις, το φύλο, η ηλικία και η κατάσταση της υγείας του θύματος (βλ., μεταξύ άλλων, Tekin κατά Τουρκίας, απόφαση της 9^{ης} Ιουνίου 1998, Reports 1998-IV, σελ. 1517, παρ. 52).

50. Για να κρίνει αν μια τιμωρία ή μεταχείριση είναι «εξευτελιστική» κατά την έννοια του άρθρου 3, το Δικαστήριο επίσης εξετάζει αν σκοπός της ήταν η ταπείνωση και ο εξευτελισμός του θύματος και αν, όσον αφορά τις συνέπειες, επηρέασε δυσμενώς την προσωπικότητά του κατά τρόπο ασυμβίβαστο με το άρθρο 3 (βλ. π.χ. Raninen κατά Φινλανδίας, απόφαση της 16^{ης} Δεκεμβρίου 1997, Reports 1997-VIII, σελ. 2821-22, παρ. 55).

51. Ενόψει των ανωτέρω, το Δικαστήριο θεωρεί ότι οι σοβαρές σωματικές βλάβες που υπέστησαν οι προσφεύγοντες στα χέρια της αστυνομίας, καθώς και ο φόβος, η αγωνία και το αίσθημα κατωτερότητας που τους προκάλεσε η καταγγελλόμενη μεταχείριση, πρέπει να προξένησαν στους προσφεύγοντες αρκετά σοβαρό πόνο ώστε να μπορούν οι πράξεις των αστυνομικών οργάνων να χαρακτηριστούν απάνθρωπη και εξευτελιστική συμπεριφορά κατά την έννοια του άρθρου 3 της Σύμβασης.

52. Το Δικαστήριο συμπεραίνει ότι υπήρξε παραβίαση του άρθρου 3 της Σύμβασης.

2. Όσον αφορά την προβαλλόμενη ανεπάρκεια της έρευνας

53. Το Δικαστήριο υπενθυμίζει ότι, όταν ένα πρόσωπο ισχυρίζεται με πειστικό τρόπο ότι υπέστη μεταχείριση κατά παράβαση του άρθρου 3 από αστυνομικά ή άλλα κρατικά όργανα, η διάταξη αυτή, σε συνδυασμό με το γενικό καθήκον των Κρατών βάσει του άρθρου 1 της Σύμβασης να «αναγνωρίζουν, σε όλα τα εξαρτώμενα από τη δικαιοδοσία τους πρόσωπα, τα καθοριζόμενα στη ... Σύμβαση δικαιώματα και ελευθερίες», απαιτεί, κατ' επέκταση, τη διενέργεια αποτελεσματικής επίσημης έρευνας. Όπως και στην περίπτωση της έρευνας βάσει του άρθρου 2, η έρευνα αυτή θα πρέπει να μπορεί να οδηγήσει στον εντοπισμό και την τιμωρία των υπευθύνων. Σε αντίθετη περίπτωση, η γενική νομική απαγόρευση των βασανιστηρίων και της απάνθρωπης και

εξευτελιστικής μεταχείρισης και τιμωρίας, παρά τη θεμελιώδη σημασία της, θα ήταν στην πράξη αναποτελεσματική και σε ορισμένες περιπτώσεις θα μπορούσαν τα κρατικά όργανα να παραβιάζουν ουσιαστικά ατιμωρητί τα δικαιώματα των προσώπων που τελούν υπό τον έλεγχό τους (βλ., μεταξύ άλλων, Labita κατά Ιταλίας [GC], no. 26772/95, παρ. 131, ECHR 2000-IV).

54. Όσον αφορά την παρούσα υπόθεση, το Δικαστήριο σημειώνει ότι σε αρκετές περιπτώσεις, τόσο κατά τη διάρκεια της ένορκης διοικητικής εξέτασης που διεξήχθη σχετικά με το περιστατικό όσο και κατά τη δικαστική διαδικασία που ακολούθησε, αναγνωρίστηκε ότι οι προσφεύγοντες υπέστησαν κακομεταχείριση κατά τη διάρκεια της κράτησής τους. Ωστόσο, κανείς αστυνομικός δεν τιμωρήθηκε για την κακομεταχείριση των προσφευγόντων, είτε στο πλαίσιο της ποινικής διαδικασίας είτε στο πλαίσιο των εσωτερικών πειθαρχικών διαδικασιών της αστυνομίας. Εν προκειμένω, το Δικαστήριο σημειώνει ότι το πρόστιμο (λιγότερο από 59 ευρώ) που επιβλήθηκε στον κ. Τ δεν επιβλήθηκε επειδή κακομεταχειρίστηκε ο ίδιος τους προσφεύγοντες, αλλά επειδή δεν έλαβε τα αναγκαία μέτρα προς αποφυγή της βάνανσης μεταχείρισης από τους υφισταμένους του (βλ. παραπάνω παρ. 23). Επιπλέον, σημειώνεται ότι ούτε στον κ. Τ ούτε στον κ. Αεπεβλήθη η πειθαρχική ποινή της αργίας με πρόσκαιρη παύση, παρά τη σχετική εισήγηση του

πορίσματος της ένορκης διοικητικής εξέτασης (βλ. παραπάνω παρ. 20-22). Εν τέλει, το εθνικό δικαστήριο πείστηκε ότι ο λόγος για τον οποίο προκλήθηκαν σωματικές βλάβες στους προσφεύγοντες ήταν ότι φορούσαν ελαφρά μπλουζάκια κατά τη σύλληψή τους. Έτσι, προκύπτει ότι η έρευνα δεν οδήγησε σε απτά αποτελέσματα και οι προσφεύγοντες δεν έτυχαν καμίας μορφής αποκατάστασης για τα παράπονά τους.

55. Υπό τις περιστάσεις αυτές, έχοντας υπόψη την έλλειψη αποτελεσματικής διερεύνησης του πειστικού ισχυρισμού των προσφευγόντων ότι υπέστησαν κακομεταχείριση κατά τη διάρκεια της κράτησής τους, το Δικαστήριο κρίνει ότι εν προκειμένω υπήρξε παραβίαση του άρθρου 3 της Σύμβασης.

II. ΕΠΙΚΑΛΟΥΜΕΝΗ ΠΑΡΑΒΙΑΣΗ ΤΟΥ ΑΡΘΡΟΥ 13 ΤΗΣ ΣΥΜΒΑΣΗΣ

56. Οι προσφεύγοντες παραπονούνται ότι δεν είχαν στη διάθεσή τους πραγματική προσφυγή κατά την έννοια του άρθρου 13 της Σύμβασης, σύμφωνα με το οποίο:

«Κάθε πρόσωπο του οποίου τα αναγνωριζόμενα στην παρούσα Σύμβαση δικαιώματα και ελευθερίες παραβιάστηκαν, έχει το δικαίωμα πραγματικής προσφυγής ενώπιον εθνικής αρχής, έστω και αν η παραβίαση διαπράχθηκε από πρόσωπα ενεργούντα κατά την εκτέλεση των δημόσιων καθηκόντων τους».

57. Ενόψει των λόγων για τους οποίους διαπίστωσε παραβίαση του άρθρου 3 όσον αφορά το διαδικαστικό του σκέλος (βλ. παραπάνω παρ. 53-55), το Δικαστήριο

θεωρεί ότι δεν χρειάζεται να εξετάσει χωριστά το παράπονο βάσει του άρθρου 13 της Σύμβασης.

III. ΕΠΙΚΑΛΟΥΜΕΝΗ ΠΑΡΑΒΙΑΣΗ ΤΟΥ ΑΡΘΡΟΥ 14 ΤΗΣ ΣΥΜΒΑΣΗΣ

58. Οι προσφεύγοντες παραπονούνται ότι η κακομεταχείριση που υπέστησαν, σε συνδυασμό με το γεγονός ότι στη συνέχεια δεν διεξήχθη αποτελεσματική έρευνα σχετικά με το περιστατικό, οφειλόταν εν μέρει στο γεγονός ότι ανήκουν στη εθνική ομάδα των Ρομά. Επικαλούνται παραβίαση του άρθρου 14 της Σύμβασης, το οποίο προβλέπει τα εξής:

«Η χρήση των αναγνωριζόμενων στην παρούσα Σύμβαση δικαιωμάτων και ελευθεριών πρέπει να εξασφαλιστεί ασχέτως διακρίσεως φύλου, φυλής, χρώματος, γλώσσας, θρησκείας, πολιτικών ή άλλων πεποιθήσεων, εθνικής ή κοινωνικής προέλευσης, συμμετοχής σε εθνική μειονότητα, περιουσίας, γέννησης ή άλλης κατάστασης».

A. Οι ισχυρισμοί των διαδίκων

59. Οι προσφεύγοντες αναγνωρίζουν ότι, κατά την αξιολόγηση του αποδεικτικού υλικού, το Δικαστήριο εφαρμόζει τον κανόνα της «απόδειξης πέραν πάσης λογικής αμφιβολίας», αλλά σημειώνουν ότι το Δικαστήριο έχει καταστήσει σαφές ότι δεν πρέπει να ερμηνεύεται ότι ο κανόνας απαιτεί τον υψηλό βαθμό πιθανότητας που απαιτείται στις ποινικές δίκες. Υποστηρίζουν ότι το βάρος της αποδείξεως πρέπει να μετατίθεται στην καθ' ης Κυβέρνηση όταν από τους ισχυρισμούς του

καταγγέλλοντος προκύπτει ότι εκ πρώτης όψεως υφίσταται περίπτωση διακριτικής συμπεριφοράς.

60. Όσον αφορά τα πραγματικά περιστατικά της υπόθεσης, οι προσφεύγοντες ισχυρίζονται ότι η ίδια η φύση του περιστατικού, οι ρατσιστικοί χαρακτηρισμοί που χρησιμοποίησαν οι αστυνομικοί και το γεγονός ότι οι εθνικές αρχές επί μόνιμου βάσεως αποφεύγουν την επιβολή κυρώσεων για τις πράξεις βαναυσότητας των αστυνομικών οργάνων εις βάρος των Ρομά δείχνουν πέρα από κάθε αμφιβολία ότι συντρέχει περίπτωση κακοποίησης με ρατσιστικά κίνητρα και παράβασης καθήκοντος. Εν προκειμένω, οι προσφεύγοντες επανέλαβαν ότι οι αστυνομικοί χρησιμοποίησαν σαφώς ρατσιστικούς χαρακτηρισμούς και αναφέρθηκαν στην εθνική προέλευσή τους με υποτιμητικό τρόπο. Επιπλέον, υποστήριξαν ότι οι διακριτικοί χαρακτηρισμοί που χρησιμοποίησαν οι αστυνομικοί εναντίον τους κατά τη διάρκεια της κράτησής τους πρέπει να εξεταστούν στο ευρύτερο πλαίσιο του συστηματικού ρατσισμού και της εκθρότητας που οι αστυνομικές υπηρεσίες έχουν επιδείξει κατ' επανάληψη εναντίον των Ρομά στην Ελλάδα. Η συμπεριφορά αυτή έχει τεκμηριωθεί ευρέως από διακρατικούς οργανισμούς και οργανώσεις για τα ανθρώπινα δικαιώματα.

61. Η Κυβέρνηση τονίζει ότι το Δικαστήριο πάντοτε ζητά «απόδειξη πέραν πάσης λογικής αμφιβολίας» και ότι στην κρίνόμενη υπόθεση δεν υπάρχουν αποδείξεις για ενέργειες των αρχών με ρατσιστικά κίνητρα. Αρνείται

κατηγορηματικά ότι οι προσφεύγοντες υπέστησαν κακομεταχείριση. Ωστόσο, ακόμη και αν γίνει δεκτό ότι οι αστυνομικοί που εμπλέκονται στο περιστατικό ενήργησαν βίαια, η Κυβέρνηση θεωρεί ότι η συμπεριφορά τους δεν είχε ρατσιστικά κίνητρα, αλλά συνδεόταν με το γεγονός ότι οι προσφεύγοντας είχαν διαπράξει αδίκημα.

62. Επιπλέον, η Κυβέρνηση υποστήριξε ότι στην τελευταία της έκθεση για την Ελλάδα (βλ. παραπάνω παρ. 36), η ECRI επέστησε την προσοχή των ελληνικών αρχών στην κατάσταση των Ρομά, επισημαίνοντας συγκεκριμένα προβλήματα διακρίσεων όσον αφορά τη στέγαση, την απασχόληση, την εκπαίδευση και την πρόσβασή τους στις δημόσιες υπηρεσίες. Επίσης, η ECRI τόνισε τη σημασία της υπέρβασης των αντιστάσεων των τοπικών κοινοτήτων στις πρωτοβουλίες που λαμβάνονται προς όφελος των Ρομά, αλλά χαιρέτισε το γεγονός ότι η κυβέρνηση έχει κάνει σημαντικά βήματα για τη βελτίωση των συνθηκών διαβίωσης των Ρομά στην Ελλάδα. Η Κυβέρνηση ανέφερε ότι στην έκθεση δεν γίνεται αναφορά σε καμία άλλη διάκριση εις βάρος των Ρομά σε σχέση με τα δικαιώματά τους που εγγυάται η Σύμβαση. Τέλος, υποστήριξε ότι το Σύνταγμα της Ελλάδος απαγορεύει ρητά τις φυλετικές διακρίσεις και επεσήμανε ότι η πολιτεία πρόσφατα κίνησε τη διαδικασία ενσωμάτωσης στην ελληνική έννομο τάξη των Οδηγιών 2000/43 και 2000/78 των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων κατά του ρατσισμού.

B. Η εκτίμηση του Δικαστηρίου

1. Ως προς το αν το καθ' ου Κράτος είναι υπεύθυνο για εξευτελιστική μεταχείριση βάσει της φυλετικής ή εθνικής προέλευσης των προσφευγόντων

63. Η άσκηση διακρίσεων συνίσταται στη διαφορετική μεταχείριση, χωρίς στόχο και εύλογη δικαιολογία, προσώπων που βρίσκονται σε σχετικά όμοιες συνθήκες (βλ. Willis κατά Ηνωμένου Βασιλείου, no. 36042/97, παρ. 48, ECHR 2002-IV). Η ρατσιστική βία αποτελεί ιδιαίτερη προσβολή της ανθρώπινης αξιοπρέπειας και, ενόψει των επικίνδυνων επιπτώσεών της, απαιτείται έντονη επαγρύπνηση και δυναμική αντίδραση εκ μέρους των αρχών. Για το λόγο αυτό, οι αρχές πρέπει να χρησιμοποιούν κάθε διαθέσιμο μέσο για την καταπολέμηση του ρατσισμού και της ρατσιστικής βίας, ενισχύοντας έτσι το όραμα της δημοκρατίας για μια κοινωνία όπου η διαφορά δεν θα θεωρείται απειλή, αλλά πηγή πλούτου (Nachova και άλλοι κατά Βουλγαρίας [GC], nos. 43577/98 και 43579/98, παρ. 145, 6 Ιουλίου 2005).

64. Ενόψει του παραπόνου των προσφευγόντων για παραβίαση του άρθρου 14, όπως έχει διατυπωθεί, έργο του Δικαστηρίου είναι να κρίνει αν η γενεσιουργός αιτία της καταγγελλόμενης συμπεριφοράς των αστυνομικών ήταν ο ρατσισμός, οπότε σε περίπτωση καταφατικής κρίσης θα υφίσταται παραβίαση του άρθρου 14 της Σύμβασης, σε συνδυασμό με το άρθρο 3.

65. Το Δικαστήριο επαναλαμβάνει ότι, κατά την αξιολόγηση του αποδεικτικού υλικού, εφαρμόζει τον κανόνα της απόδειξης «πέραν πάσης λογικής αμφιβολίας» (βλ. παραπάνω παρ. 47). Παρ' όλα αυτά, δεν αποκλείει την πιθανότητα σε ορισμένες περιπτώσεις προβαλλόμενων διακρίσεων να απαιτήσει από την καθ' ης Κυβέρνηση να αντικρούσει ένα συζητήσιμο ισχυρισμό περί άσκησης διακρίσεων και – εάν η Κυβέρνηση δεν καταφέρει να τον αναιρέσει – να διαπιστώσει την ύπαρξη παραβίασης του άρθρου 14 της Σύμβασης στη βάση αυτή. Ωστόσο, όταν υποστηρίζεται – όπως στην παρούσα υπόθεση – ότι το κίνητρο μιας βίαιης πράξης ήταν η ρατσιστική προκατάληψη, η προσέγγιση αυτή θα ισοδυναμούσε με το να ζητηθεί από την καθ' ης Κυβέρνηση να αποδείξει την απουσία μιας συγκεκριμένης υποκειμενικής αντίληψης εκ μέρους του αφορώμενου προσώπου. Ενώ στα νομικά συστήματα πολλών χωρών για να αποδειχθεί η διακριτική επίδραση μιας πολιτικής ή απόφασης δεν χρειάζεται να αποδειχθεί η ύπαρξη πρόθεσης σε σχέση με την υποτιθέμενη διάκριση στην απασχόληση ή την παροχή υπηρεσιών, η προσέγγιση αυτή είναι δύσκολο να μετατεθεί σε μια υπόθεση όπου υποστηρίζεται ότι μια βίαιη πράξη είχε ως κίνητρο ρατσιστικές αντιλήψεις (βλ. την προαναφερθείσα απόφαση στην υπόθεση Nachova και άλλων κατά Βουλγαρίας, παρ. 157).

66. Ως εκ τούτου, όσον αφορά τα πραγματικά περιστατικά της παρούσας υπόθεσης, το Δικαστήριο θεωρεί ότι ενώ η συμπεριφορά των αστυνομικών κατά τη

διάρκεια της κράτησης των προσφευγόντων είναι κατακριτέα, η συμπεριφορά τους αυτή καθ' εαυτήν αποτελεί ανεπαρκή βάση για να εξαχθεί το συμπέρασμα ότι η μεταχείριση των προσφευγόντων από την αστυνομία είχε ρατσιστικά κίνητρα. Επιπλέον, στο βαθμό που οι προσφεύγοντες επικαλούνται γενικές πληροφορίες σχετικά με την κακοποίηση των Ρομά από την αστυνομία στην Ελλάδα, το Δικαστήριο δεν παραλείπει το γεγονός ότι αποκλειστικό μέλημά του είναι να διαπιστώσει αν η μεταχείριση των προσφευγόντων είχε ρατσιστικά κίνητρα στην κρινόμενη υπόθεση (βλ. την προαναφερθείσα απόφαση στην υπόθεση Nachova και άλλων κατά Βουλγαρίας, παρ. 155). Τέλος, το Δικαστήριο δεν θεωρεί ότι, λόγω της αποτυχίας των αρχών να διεξαγάγουν αποτελεσματική έρευνα σχετικά με τα υποτιθέμενα ρατσιστικά κίνητρα του περιστατικού, πρέπει να μετατεθεί το βάρος της αποδείξεως στην καθ' ης Κυβέρνηση σε σχέση με την επικαλούμενη παραβίαση του άρθρου 14, σε συνδυασμό με το ουσιαστικό σκέλος του άρθρου 3 της Σύμβασης. Το ζήτημα της συμμόρφωσης των αρχών προς τη διαδικαστική τους υποχρέωση είναι χωριστό και σ' αυτό θα επανέλθει παρακάτω το Δικαστήριο (βλ. την προαναφερθείσα απόφαση στην υπόθεση Nachova και άλλων κατά Βουλγαρίας, παρ. 157).

67. Συνοψίζοντας, αφού αξιολόγησε όλα τα σχετικά στοιχεία, το Δικαστήριο δεν θεωρεί ότι αποδείχθηκε πέραν πάσης αμφιβολίας ότι στη μεταχείριση των

προσφευγόντων από την αστυνομία έπαιξαν ρόλο ρατσιστικές αντιλήψεις.

68. Συνεπώς, κρίνει ότι δεν υπήρξε παραβίαση του άρθρου 14 της Σύμβασης, σε συνδυασμό με το άρθρο 3 όσον αφορά το ουσιαστικό του σκέλος.

2. Ως προς το αν το καθ' ου Κράτος συμμορφώθηκε προς την υποχρέωσή του να διερευνήσει την πιθανότητα ύπαρξης ρατσιστικών κινήτρων

69. Το Δικαστήριο θεωρεί ότι, κατά τη διερεύνηση βίαιων περιστατικών, οι κρατικές αρχές έχουν επιπλέον καθήκον να προβαίνουν σε κάθε εύλογη ενέργεια για να αποκαλύψουν κάθε ρατσιστικό κίνητρο και να αποδείξουν αν το εθνικό μίσος ή οι προκαταλήψεις έπαιξαν ρόλο στα σχετικά συμβάντα. Ομολογουμένως, συχνά είναι εξαιρετικά δύσκολο στην πράξη να αποδειχθούν τα ρατσιστικά κίνητρα. Η υποχρέωση του καθ' ου Κράτους να διερευνήσει την πιθανή ύπαρξη ρατσιστικών αποχρώσεων σε μια βίαιη πράξη συνιστά υποχρέωση καταβολής κάθε δυνατής προσπάθειας, και όχι απόλυτη υποχρέωση. Οι αρχές οφείλουν να προβαίνουν σε κάθε εύλογη ενέργεια υπό τις περιστάσεις για να συγκεντρώνουν και να εξασφαλίζουν τα αποδεικτικά στοιχεία, να διερευνούν όλα τα πρακτικά μέσα αποκάλυψης της αλήθειας και να εκδίδουν πλήρως αιτιολογημένες, αμερόληπτες και αντικειμενικές αποφάσεις, χωρίς να παραλείπουν ύποπτα γεγονότα που μπορεί να συνιστούν ένδειξη βίας με ρατσιστικά κίνητρα (βλ., τηρουμένων των αναλογιών, Nachova και άλλοι

κατά Βουλγαρίας, nos. 43577/98 και 43579/98, παρ. 158-59, 26 Φεβρουαρίου 2004).

70. Επιπλέον, το Δικαστήριο θεωρεί ότι το καθήκον των αρχών να διερευνούν την πιθανή ύπαρξη σύνδεσης μεταξύ ρατσιστικών αντιλήψεων και βίαιων πράξεων αποτελεί μέρος των διαδικαστικών υποχρεώσεων τους που απορρέουν από το άρθρο 3 της Σύμβασης, αλλά μπορεί επίσης να θεωρηθεί ότι εμπεριέχεται στις ευθύνες τους βάσει του άρθρου 14 της Σύμβασης να εξασφαλίζουν τη θεμελιώδη αξία που κατοχυρώνεται στο άρθρο 3 χωρίς διακρίσεις. Λόγω της αλληλεπίδρασης αυτών των δύο διατάξεων, θέματα όπως αυτά που ανέκυψαν στην παρούσα υπόθεση μπορεί να χρειάζεται να εξεταστούν υπό το φως μόνο μίας από αυτές τις δύο διατάξεις, χωρίς να υφίσταται χωριστό ζήτημα βάσει της άλλης, ή μπορεί να χρειάζεται εξέταση βάσει και των δυο άρθρων. Το ζήτημα αυτό αξιολογείται σε κάθε υπόθεση βάσει των πραγματικών περιστατικών της και ανάλογα με τη φύση των προβαλλόμενων ισχυρισμών (βλ., τηρουμένων των αναλογιών, την προαναφερθείσα απόφαση στην υπόθεση Nachova και άλλων κατά Βουλγαρίας [GC], παρ. 161).

71. Στην κρινόμενη υπόθεση, το Δικαστήριο έχει ήδη κρίνει ότι οι ελληνικές αρχές παραβίασαν το άρθρο 3 της Σύμβασης διότι δεν διεξήγαγαν αποτελεσματική έρευνα σχετικά με το περιστατικό. Θεωρεί ότι πρέπει να εξετάσει χωριστά το παράπονο ότι δεν ερευνήθηκε η πιθανότητα ύπαρξης αιτιώδους σύνδεσης μεταξύ των

προβαλλόμενων ρατσιστικών αντιλήψεων και της κακοποίησης που υπέστησαν οι προσφεύγοντες στα χέρια της αστυνομίας.

72. Οι αρχές που διερεύνησαν την καταγγελία για κακομεταχείριση των προσφευγόντων είχαν στη διάθεσή τους τις ένορκες καταθέσεις του πρώτου προσφεύγοντος σύμφωνα με τις οποίες, εκτός του ότι οι προσφεύγοντες υπέστησαν σοβαρή σωματική βία, οι αστυνομικοί που ήταν υπεύθυνοι για την κακομεταχείρισή τους τους προσέβαλαν με ρατσιστικούς χαρακτηρισμούς. Επιπλέον, είχαν στη διάθεσή τους την κοινή ανοικτή επιστολή του Ελληνικού Παρατηρητηρίου των Συμφωνιών του Ελσίνκι και της Ελληνικής Ομάδας για τα Δικαιώματα των Μειονοτήτων σχετικά με την κακομεταχείριση των προσφευγόντων, η οποία χαρακτηριζόταν ως πράξη βαναυσότητας εκ μέρους των αστυνομικών οργάνων της Ελλάδος εις βάρος των Ρομά, ενώ γινόταν αναφορά σε περίπου 30 προφορικές μαρτυρίες σχετικά με παρόμοια περιστατικά κακομεταχείρισης μελών της κοινότητας των Ρομά. Στο τέλος της επιστολής, οι δύο οργανώσεις καλούσαν την ηγεσία της Ελληνικής Αστυνομίας να δώσει συγκεκριμένες και λεπτομερείς οδηγίες σε όλα τα αστυνομικά τμήματα της χώρας σχετικά με τη μεταχείριση των Ρομά από την αστυνομία (βλ. παραπάνω παρ. 17).

73. Το Δικαστήριο θεωρεί ότι αυτές οι αναφορές, σε συνδυασμό με τις εκθέσεις διεθνών οργανισμών σχετικά με τις καταγγελίες για άσκηση διακρίσεων από την

αστυνομία εις βάρος των Ρομά και άλλων παρόμοιων ομάδων στην Ελλάδα, συμπεριλαμβανομένης σωματικής κακοποίησης και υπερβολικής χρήσης βίας, επέβαλαν τη διεξαγωγή έρευνας προς εξακρίβωση της αλήθειας. Κατά τη γνώμη του Δικαστηρίου, όταν έρχονται στο φως στοιχεία για χρήση ρατσιστικών χαρακτηρισμών από αστυνομικά όργανα σε σύνδεση με καταγγελίες για κακομεταχείριση κρατουμένων που ανήκουν σε εθντικές ή άλλες μειονότητες, πρέπει να διερευνώνται ενδελεχώς όλα τα πραγματικά περιστατικά προκειμένου να διαπιστωθεί η πιθανή ύπαρξη ρατσιστικών κινήτρων (βλ., τηρουμένων των αναλογιών, την προαναφερθείσα απόφαση στην υπόθεση Nachova και άλλων κατά Βουλγαρίας [GC], παρ. 164).

74. Στην παρούσα υπόθεση, παρά τις επαρκείς πληροφορίες που είχαν στη διάθεσή τους οι αρχές για την ύπαρξη ρατσιστικών κινήτρων στην καταγγελλόμενη κακοποίηση των προσφευγόντων, δεν προκύπτει ότι διεξήγαγαν έρευνα σχετικά με το θέμα αυτό. Ειδικότερα, δεν έγινε τίποτα για να εξακριβωθεί η βασιμότητα της κατάθεσης του πρώτου προσφεύγοντος ότι δέχθηκαν προσβολές ρατσιστικού περιεχομένου ή των άλλων αναφορών σε παρόμοιες περιπτώσεις κακομεταχείρισης Ρομά που περιέχονταν στην ανοικτή επιστολή. Επίσης, δεν φαίνεται να διερευνήθηκε αν ο κ. Τ είχε αναμικθεί πρωτύτερα σε παρόμοια περιστατικά ή αν είχε κατηγορηθεί στο παρελθόν για επίδειξη ρατσιστικής συμπεριφοράς κατά των Ρομά. Επιπλέον, δεν φαίνεται

να έγινε καμία έρευνα για να διαπιστωθεί πώς ασκούν τα καθήκοντά τους οι υπόλοιποι αστυνομικοί του Αστυνομικού Τμήματος Μεσολογγίου όταν αντιμετωπίζουν μέλη εθνικών μειονοτήτων. Το Δικαστήριο σημειώνει επίσης ότι, παρόλο που το Ελληνικό Παρατηρητήριο των Συμφωνιών του Ελσίνκι κατέθεσε στο δικαστήριο που εκδίκασε την υπόθεση και επομένως η πιθανότητα ύπαρξης ρατσιστικών κινήτρων στο περιστατικό δεν μπορεί να διέλαθε της προσοχής του δικαστηρίου, δεν φαίνεται να δόθηκε καμία ιδιαίτερη σημασία στο θέμα αυτό, και το δικαστήριο αντιμετώπισε την υπόθεση σαν να μην είχε ρατσιστικές αποχρώσεις.

75. Συνεπώς, το Δικαστήριο κρίνει ότι οι αρχές δεν εκπλήρωσαν το καθήκον τους βάσει του άρθρου 14 της Σύμβασης, σε συνδυασμό με το άρθρο 3, να προβούν σε κάθε δυνατή ενέργεια για να ερευνήσουν αν οι διακρίσεις έπαιξαν κάποιο ρόλο στο περιστατικό. Ως εκ τούτου, υπήρξε παραβίαση του άρθρου 14 της Σύμβασης, σε συνδυασμό με το άρθρο 3 όσον αφορά το διαδικαστικό του σκέλος.

IV. ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΤΟΥ ΑΡΘΡΟΥ 41 ΤΗΣ ΣΥΜΒΑΣΗΣ

76. Σύμφωνα με το άρθρο 41 της Σύμβασης:

“Εάν το Δικαστήριο κρίνει ότι υπήρξε παραβίαση της Σύμβασης ή των Πρωτοκόλλων της, και αν το εσωτερικό δίκαιο του Υψηλού Συμβαλλόμενου Μέρους δεν επιτρέπει παρά μόνο ατελή εξάλειψη των συνεπειών της παραβίασης αυτής, το Δικαστήριο χορηγεί, εφόσον είναι αναγκαίο, στον παθόντα δίκαιη ικανοποίηση”.

A. Αποζημίωση

1. Αποζημίωση για χρηματική βλάβη

77. Ο πρώτος προσφεύγων ζητά 4.540,80 ευρώ για διαφυγόντα έσοδα κατά το δωδεκάμηνο μετά το περιστατικό. Ο δεύτερος προσφεύγων ζητά 2.250 ευρώ για διαφυγόντα έσοδα κατά το εξάμηνο μετά το περιστατικό. Επιπλέον, ισχυρίζονται ότι λόγω των τραυμάτων τους ήταν αδύνατο να επανέλθουν στις προηγούμενες επαγγελματικές δραστηριότητές τους.

78. Η Κυβέρνηση υποστηρίζει ότι οι προσφεύγοντες δεν απέδειξαν την ύπαρξη χρηματικής βλάβης και ότι τα εν λόγω αιτήματά τους πρέπει να απορριφθούν.

79. Το Δικαστήριο σημειώνει ότι τα αιτήματα για αποζημίωση για χρηματική βλάβη αφορούν, σύμφωνα με τους ισχυρισμούς των προσφευγόντων, διαφυγόντα έσοδα κατά το δωδεκάμηνο και το εξάμηνο μετά το περιστατικό αντίστοιχα και τη συνακόλουθη μείωση των εισοδημάτων τους. Παρατηρεί, όμως, ότι δεν προσκομίστηκε κανένα δικαιολογητικό που να τεκμηριώνει τις απώλειες αυτές, οι οποίες πρέπει ως εκ τούτου να θεωρηθεί ότι αποτελούν εν πολλοίς εικασία. Για το λόγο αυτό, το Δικαστήριο δεν επιδικάζει στους προσφεύγοντες αποζημίωση για χρηματική βλάβη.

2. Αποζημίωση για ηθική βλάβη

80. Οι προσφεύγοντες ζητούν 20.000 ευρώ ο καθένας ως αποζημίωση για ηθική βλάβη λόγω του φόβου, του πόνου και των τραυμάτων που υπέστησαν.

81. Η Κυβέρνηση υποστήριξε ότι εάν επιδικαστεί αποζημίωση για ηθική βλάβη, δεν πρέπει να υπερβεί τα 10.000 ευρώ για κάθε προσφεύγοντα.

82. Το Δικαστήριο θεωρεί ότι οι προσφεύγοντες αναμφίβολα υπέστησαν ηθική βλάβη η οποία δεν μπορεί να αποκατασταθεί μόνο με τη διαπίστωση των παραβιάσεων της Σύμβασης. Έχοντας υπόψη τα συγκεκριμένα περιστατικά της υπόθεσης και κάνοντας την εκτίμησή του σε δίκαιη βάση, το δικαστήριο επιδικάζει σε κάθε προσφεύγοντα το ποσό των 10.000 ευρώ ως αποζημίωση για ηθική βλάβη, συν τους τυχόν φόρους.

Β. Δικαστικά έξοδα

83. Οι προσφεύγοντες δεν υπέβαλαν αίτημα σχετικά με τα δικαστικά έξοδα.

Γ. Τόκοι υπερημερίας

84. Το Δικαστήριο ορίζει ότι οι τόκοι υπερημερίας θα υπολογίζονται με βάση το επιτόκιο της διευκόλυνσης οριακής χρηματοδότησης της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας συν τρεις εκατοστιαίες μονάδες.

ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΑΝΩΤΕΡΩ ΛΟΓΟΥΣ, ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ ΟΜΟΦΩΝΑ

1. Αποφασίζει ότι υπήρξε παραβίαση του άρθρου 3 της Σύμβασης σε σχέση με τη συμπεριφορά που υπέστησαν οι προσφεύγοντες στα χέρια της αστυνομίας.

2. Αποφασίζει ότι υπήρξε παραβίαση του άρθρου 3 της Σύμβασης διότι οι αρχές δεν διεξήγαγαν αποτελεσματική έρευνα σχετικά με το περιστατικό.

3. *Αποφασίζει* ότι δεν χρειάζεται να εξετάσει χωριστά το παράπονο βάσει του άρθρου 13 της Σύμβασης.

4. *Αποφασίζει* ότι δεν υπήρξε παραβίαση του άρθρου 14 της Σύμβασης, σε συνδυασμό με το άρθρο 3 της Σύμβασης, σε σχέση με τον ισχυρισμό ότι η μεταχείριση που υπέστησαν οι προσφεύγοντες από την αστυνομία είχε ρατσιστικά κίνητρα.

5. *Αποφασίζει* ότι υπήρξε παραβίαση του άρθρου 14 της Σύμβασης, σε συνδυασμό με το άρθρο 3 της Σύμβασης, διότι οι αρχές δεν διερεύνησαν την πιθανότητα ύπαρξης ρατσιστικών κινήτρων στο περιστατικό.

6. *Αποφασίζει* ότι:

(α) το καθ' ου Κράτος θα πληρώσει σε κάθε προσφεύγοντα, εντός τριών μηνών αφότου η απόφαση καταστεί οριστική σύμφωνα με το άρθρο 44 παρ. 2 της Σύμβασης, το ποσό των δέκα χιλιάδων (10.000) ευρώ ως αποζημίωση για ηθική βλάβη, συν τους φόρους με τους οποίους μπορεί να επιβαρυνθεί το ποσό αυτό,

(β) από τη λήξη της προαναφερθείσας τρίμηνης προθεσμίας και μέχρι την εξόφληση, θα χρεώνεται απλός τόκος επί του ανωτέρω ποσού, υπολογιζόμενος με βάση το επιτόκιο της διευκόλυνσης οριακής χρηματοδότησης της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας κατά την περίοδο υπερημερίας συν τρεις εκατοστιαίες μονάδες.

7. *Απορρίπτει* τα υπόλοιπα αιτήματα των προσφευγόντων για δίκαιη ικανοποίηση.

Έγινε στα Αγγλικά και κοινοποιήθηκε εγγράφως στις 13 Δεκεμβρίου 2005, σύμφωνα με τον Κανόνα 77 παρ. 2 και 3 του Κανονισμού του Δικαστηρίου.

(υπογραφή)

Μάικλ Ο' ΜΠΟΪΛ

Γραμματέας

(υπογραφή)

Σερ Νίκολας ΜΠΡΑΤΖΑ

Πρόεδρος

Σύμφωνα με το άρθρο 45 παρ. 2 της Σύμβασης και τον Κανόνα 74 παρ. 2 του Κανονισμού του Δικαστηρίου, στην παρούσα απόφαση προσαρτώνται οι ακόλουθες χωριστές απόψεις:

(α) η συντρέχουσα άποψη του δικαστή Σερ Νίκολας Μπράτζα και

(β) η χωριστή άποψη του κ. Κασαντεβάλ.

(υπογραφές)

Ο Πρόεδρος – Ο Γραμματέας

ΣΥΝΤΡΕΧΟΥΣΑ ΑΠΟΨΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗ

Σερ Νίκολας ΜΠΡΑΤΖΑ

Συμφωνώ με τα συμπεράσματα και το σκεπτικό του σώματος, πλην όμως έχω ορισμένους ενδοιασμούς σχετικά με το εδάφιο της παρ. 65 της απόφασης όπου γίνεται παραπομπή στην παρ. 157 της απόφασης του Δικαστηρίου στην υπόθεση Nachova (Nachova και άλλοι κατά Βουλγαρίας [GC], nos. 43577/98 και 43579/98), όπως είχα αναφέρει και στην ίδια την υπόθεση Nachova.

Αν και αυτό δεν επηρεάζει την έκβαση της παρούσας υπόθεσης, όπως και στην υπόθεση Nachona εξακολουθώ να έχω την άποψη ότι η διατύπωση της παραγράφου είναι πολύ γενική στο σημείο όπου αναφέρει ότι, λόγω των δυσκολιών που αναμένεται να αντιμετωπίσει μια Κυβέρνηση στην αποδεικτική διαδικασία, δεν πρέπει σχεδόν ποτέ να μετατίθεται στην Κυβέρνηση το βάρος της αποδείξεως ότι μια συγκεκριμένη παραβίαση της Σύμβασης (στην παρούσα υπόθεση, του άρθρου 3, στην υπόθεση Nachona, του άρθρου 2) δεν είχε φυλετικά κίνητρα. Όπως και στην ίδια την υπόθεση Nachona, θεωρώ ότι μπορεί κανείς σχετικά εύκολα να φανταστεί περιστάσεις υπό τις οποίες θα ήταν δικαιολογημένο να απαιτηθεί από μια Κυβέρνηση να αποδείξει ότι η εθνοτική προέλευση ενός κρατουμένου δεν υπήρξε σημαντικός παράγοντας της κακομεταχείρισης που υπέστη από τα κρατικά όργανα.

ΕΠΙΚΥΡΩΜΕΝΟ ΑΝΤΙΓΡΑΦΟ

Στρασβούργο, 13.12.2005

(υπογραφή)

Μάικλ Ο' ΜΠΟΪΛ

Γραμματέας του Τμήματος

Ακριβής μετάφραση από τα Αγγλικά του συνημμένου εγγράφου

Αθήνα, 23 Ιανουαρίου 2006

Ο μεταφραστής του Υπουργείου Εξωτερικών

Βασίλειος Δ. Μπελεκούκας